

Міністерство освіти і науки України

*Інститут приватного права і підприємництва
АПрН України*

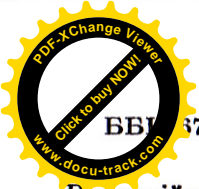
*Юридичний інститут Прикарпатського
національного університету імені Василя
Стефаника*

**Вдосконалення правового
регулювання корпоративних
відносин в сучасних умовах**

*Матеріали Всеукраїнського науково-практичного
семінару*

25-26 вересня 2009 року

Івано-Франківськ, 2010

**Редакційна
колегія:**

В.В.Луць — академік АПрН України, доктор юридичних наук, професор;
О.Д.Крупчан — академік АПрН України, директор Інституту приватного права і підприємництва АПрН України, кандидат юридичних наук, доцент;
В.А.Васильєва — директор Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права;
Н.Р.Кобецька — кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри трудового, аграрного та екологічного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;
І.Б.Саракун — кандидат юридичних наук, ст. наук. співр. Лабораторії корпоративного права НДІ ППП АПрН України.

Рекомендовано до друку Вченою Радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва АПрН України (протокол № 1 від 27 січня 2010 року)

В25 Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин в сучасних умовах [текст] : Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (проведеного Лабораторією з вивчення проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва АПрН України спільно з Юридичним інститутом Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника 25-26 вересня 2009 року) – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2010. – 196 с.

У збірник включені статті і тези доповідей учасників Всеукраїнського науково-практичного семінару, який відбувся 25-26 вересня 2009 року на базі Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Висвітлюються результати наукових досліджень проблем корпоративного права

Для студентів, слухачів, курсантів юридичних факультетів, науковців, практичних працівників та всіх зацікавлених осіб.

ББК 67.9 (4Укр)

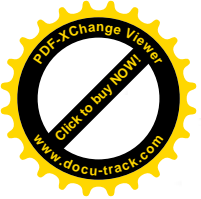
© Інститут приватного права і підприємництва АПрН України, 2010

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2010

Зміст

Пленарне засідання	7
Луць В.В., Луць А.В. <i>Договори в регулюванні корпоративних відносин</i>	8
Галянтич М.К. <i>Співвідношення цивільно-правової та кримінально-правової відповідальності за примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань при здійсненні господарської діяльності підприємницькими товариствами</i>	17
Дзера О.В. <i>Питання формування судової практики в справах про визнання правочинів недійсними</i>	25
Шишка Р.Б. <i>Актуальні питання конструкцій товариств</i>	33
Кучеренко І.М. <i>Приватне підприємство як учасник корпоративних відносин</i>	36
Спасибо-Фатєєва І.В. <i>Корпоративні правочини</i>	40
Вінник О.М. <i>Ключові проблеми, пов'язані із застосуванням Закону «Про акціонерні товариства»</i>	45
Жилінкова І.В. <i>Корпоративні права осіб з подружнім статусом</i>	50
Васильєва В.А. <i>Корпорації як суб'єкти корпоративних відносин</i>	56

Зеліско А.В.

доцент кафедри цивільного права,
кандидат юридичних наук

Фермерське господарство як суб'єкт корпоративних відносин

Протягом вісімнадцяти років незалежності в Україні сформувалась система законодавчих актів, які стали основою для діяльності численних організаційно-правових форм юридичних осіб приватного права. У зв'язку з цим все більшу увагу як законодавців так і науковців привертають проблеми корпоративних правовідносин у цивільному праві. Слід зауважити, що єдиної точки зору у науці стосовно того, з якими саме організаційно-правовими формами юридичних осіб приватного права пов'язуються корпоративні правовідносини немає. Сформувалися кілька основних позицій при вирішенні такого питання. Прихильники першої точки зору стверджують, що корпоративними є відносини, що виникають між всіма юридичними особами та їх учасниками, незважаючи на вид або організаційно-правову форму юридичної особи [1,6]. Інша точка зору полягає в тому, що корпоративні відносини виникають у процесі створення, функціонування та припинення господарських товариств [2,130]. Також корпоративні правовідносини розглядаються як такі, що виникають при створенні і в процесі діяльності всіх видів товариств [3,171].

Одними із видів юридичних осіб, які можна визначити як корпоративні товариства є фермерські господарства. В сучасних умовах економічної нестабільності вони є ефективним інструментом забезпечення стабілізації та подальшого розвитку сільськогосподарської діяльності в Україні.

Чинне законодавство України є не послідовним у питаннях підходів до визначення статусу фермерських господарств, що зумовило наявність у його нормах численних неузгоджень та суперечностей. Тому метою нашого дослідження є спроба на основі аналізу положень відповідних нормативно-правових актів виокремити недоліки у правовому регулюванні фермерських господарств як корпоративних юридичних осіб.

Незважаючи на той факт, що Цивільний кодекс України не передбачив організаційно-правову форму фермерських господарств, останні за своєю правовою природою є корпоративними юридичними особами. Підтвердженням такого висновку є створення фермерських господарств шляхом об'єднання осіб та/або майна з метою отримання

прибутку. Отже, можна стверджувати, що вони наділені ознаками властивими для товариств. Слід погодитися з науковцями, які наголошують на тому, що ЦК України не встановив вичерпного переліку юридичних осіб, а відтак вони можуть створюватися на підставі та у формах, передбачених окремими законами, до створення та діяльності таких юридичних осіб мають субсидіарно застосовуватися положення ЦК України стосовно інституту юридичних осіб [4,138]. До вказаних юридичних осіб належать і фермерські господарства.

Спеціальним нормативно-правовим актом, який визначає правовий статус фермерських господарств є Закон України «Про фермерські господарства» 2003 року. Однак, вказаний Закон навряд чи містить послідовні концептуальні підходи до регулювання статусу фермерських господарств.

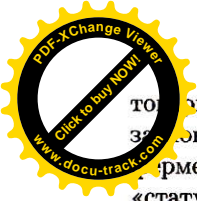
Адже відповідно до ст. 1 Закону фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства відповідно до закону. Виходячи з наведеної дефініції, фермерське господарство є самостійним суб'єктом права – юридичною особою приватного права.

Проте ст. 22 Закону визначає фермерське господарство як об'єкт майнових прав – цілісний майновий комплекс, що включає майно, передане до складеного капіталу, не розподілений прибуток, майнові та інші зобов'язання.

Наведене дає можливість стверджувати, що фермерські господарства розглядаються законодавцем одночасно як суб'єкт та об'єкт права. Цілком очевидно, що така «подвійність» не може сприяти ефективному регулюванню їх діяльності.

Закон України «Про фермерські господарства» визначає, що майном фермерського господарства є складений капітал, порядок формування якого врегульовується у статуті.

Окремі зауваження викликає природа складеного капіталу фермерського господарства (ч. 4 ст. 1). Традиційно сукупність внесків засновників, призначених для забезпечення діяльності створеної ними юридичної особи, називають статутним капіталом [1,497]. Вказаний термін справді є характерним для юридичних осіб, які здійснюють свою діяльність на основі статуту. Чим саме зумовлене визначення капіталу фермерського господарства як складеного, є не зовсім зрозумілим. Якщо проаналізувати положення ЦК України, то термін «складений капітал» використовується законодавцем до повних та командитних

тої діяльності, які, як відомо, діють не на підставі статуту, а на основі зобов'язувального договору. Тому доцільним буде стверджувати, що до фермерських господарств більш вдалим буде застосовувати термін «статутний капітал».

Виходячи із ч. 4 ст. 1 та ст. 19 Закону, можна зробити висновок, що законодавець ототожнює поняття майна та складеного капіталу фермерського господарства. В даному випадку слід погодитися з позицією В.М. Кравчука, який наголошує, що «статутний капітал помилково ототожнюють з усім майном (активами юридичної особи). Статутний капітал – це не майно, а джерело його утворення» [1,497]. Отже, Закон України «Про фермерські господарства» містить не цілком вірні концептуальні підходи до визначення правового режиму майна фермерського господарства.

Цікавими є норми ч. 2 ст. 20 Закону, згідно з яким майнові права, що входять до складеного капіталу фермерського господарства, передаються його на визначений у статуті термін. Законодавець не деталізує, якими критеріями визначається такий термін. Мабуть, мається на увазі строк, протягом якого буде здійснювати свою діяльність фермерське господарство. Однак наведене припущення більше знаходиться в сфері здогадок, ніж реальних нормативних положень.

До того ж, деякі заперечення викликає передбачена в ст. 20 можливість врегулювання в статуті внесення вкладів у вигляді майнових прав до складеного капіталу фермерського господарства. Так як самої вказівки у статуті про передачу майнових прав недостатньо – необхідним є укладення окремого цивільно-правового договору.

Слід зазначити, що серед об'єктів, які можуть належати фермерському господарству у ст. 19 не вказано земельні ділянки, а лише право користування ними. ст. 20 того ж Закону містить норму, згідно з якою у власності фермерського господарства може перебувати будь-яке майно, в тому числі земельні ділянки... На жаль, положення Закону не дають змоги з'ясувати чи є земельні ділянки внеском до складеного капіталу і які правові підстави у фермерського господарства для користування земельними ділянками, що належать на праві приватної власності його членам.

В ході дослідження викладеної вище проблематики слід погодитися з твердженням І.М. Кучеренко про те, що Закон «Про фермерські господарства» не визначив фактично об'єкта права власності членів фермерського господарства [5,220]. І справді, виходячи з аналізу норм Закону фермерське господарство визнане самостійним суб'єктом права власності на майно (складений капітал). Водночас, підкреслює

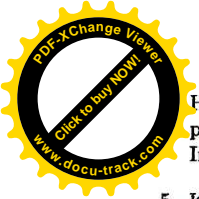
І.М. Кучеренко, ст.22 визначає фермерське господарство як цілісний майновий комплекс, що включає не лише передане до складеного капіталу майно, але й майнові права, які теж входять до складеного капіталу відповідно до ст. 21 Закону. Враховуючи те, що фермерське господарство як цілісний майновий комплекс може відчуватися на підставі рішення його членів, то воно виступає об'єктом права власності членів фермерського господарства [5,218-219]. Однак не слід забувати, що фермерське господарство є корпоративною юридичною особою, в тому у членів, які передали до складеного капіталу майно чи земельну ділянку, виникає сукупність корпоративних прав (майнових та організаційних), пов'язаних із наявністю їх частки у складеному капіталі. Зокрема, відповідно до ст. 20 Закону член фермерського господарства має право на отримання частки майна фермерського господарства при його ліквідації або у разі припинення членства у фермерському господарстві. Розмір такої частки визначається статутом.

Отже, Закон неоднозначно підходить до визначення об'єктів права власності членів фермерського господарства, передбачаючи, фактично, що ними може бути або фермерське господарство як цілісний майновий комплекс або частка у складеному капіталі.

Розглянуті положення свідчать про те, що Закон України «Про фермерські господарства» фактично розрахований не на юридичних осіб, а на здійснення спільної діяльності без створення юридичної особи. Тому слід погодитися із існуючою в науці цивільного права думкою, відповідно до якої для фермерського товариства більш близькою є конструкція простого товариства, аніж юридичної особи [6,30].

Доцільно підкреслити необхідність здійснення подальших досліджень правового регулювання діяльності фермерських господарств, зокрема, питань, пов'язаних із реалізацією членами фермерського господарства майнових та організаційних прав, пов'язаних із участю у ньому шляхом передачі майна (в тому числі земельних ділянок) чи майнових прав до складеного капіталу фермерського господарства.

1. Кравчук В.М. Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики / В.М. Кравчук. – К.: Істина, 2005. – 720 с.
2. Вінник О.М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення: монографія / О.М. Вінник. – К.: Атіка, 2003. – 352 с.
3. Корпоративне управління: монографія / І. Спасибо-Фатеева, О. Кібенко, В. Борисова; за заг. ред. І. Спасибо-Фатеевої. – Х.: Право, 2007. – 500 с.

Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / за відповід. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – Т. 1. – 2005. – 832 с.

5. Кучеренко І.М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: монографія / І. М. Кучеренко. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. – 328 с. – 328 с.
6. Кучеренко І.М. Право власності і виникнення нових форм виробництва у сільському господарстві / І. М. Кучеренко // Нові форми сільськогосподарського виробництва. – К.: Наукова думка, 1994. – 149 с.

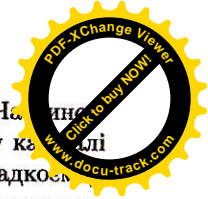
Єсауленко Н.В.

аспірантка Інституту держави і права
ім. В.М.Корецького НАН України

Деякі питання щодо правового режиму частки у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю як об'єкта спадкування

Сучасна концепція об'єктів цивільних прав закріплена у статті 177 Цивільного кодексу України (далі ЦК України), де визначено, що об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага. Але, цивільне право має більш широке поняття щодо об'єктів цивільних прав – майно. У статті 190 ЦК України встановлено, що майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Аналіз правової сутності частки у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю дозволяє говорити, що частка у статутному капіталі є специфічним об'єктом цивільних прав, оскільки частка не існує як предмет матеріального світу, але підтверджує сукупність прав і обов'язків, які набуває учасник товариства з обмеженою відповідальністю.

Відповідно до статті 178 ЦК України об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи. Отже, частка у статутному капіталі може бути оборотоздатним об'єктом прав, але відповідно до статті 147 ЦК України можуть бути передбачені

обмеження під час її відчуження та під час її спадкування. Частина 5 статті 147 ЦК України передбачено, що частка у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю переходить до спадкоємця фізичної особи або правонаступника юридичної особи – учасника товариства, якщо статутом товариства не передбачено, що такий перехід допускається лише за згодою інших учасників товариства. Так, частка у статутному капіталі товариства є об'єктом спадкування, що прямо передбачено законодавством.

Відповідно до пункту 5 статті 147 ЦК України, спадкоємці мають право на прийняття їх у товариство, але така можливість може бути виключена, якщо за статутом перехід допускається лише за згодою інших учасників товариства. Як бачимо, важливого правового значення для спадкоємців набуває статут, оскільки, саме він вирішує їх долю. Однак, якщо статутом не передбачено, що перехід частки у статутному капіталі товариства допускається лише за згодою його учасників, права спадкоємців не обмежені та вони самі вирішують: вступати їм у товариство або не вступати. Це є їх право. І незважаючи на те, що останнє не передбачено ЦК України, воно має право на існування, оскільки є одним із законних способів розпорядження своїм майном.

Вважаємо, що законодавець тут зробив упущення не передбачивши зазначене, хоча така позиція і передбачена статтею 55 Закону України «Про господарські товариства» від 19.09.1991р. № 1576-ХІІ (із змінами) (далі Закон України), відповідно до якої, у зв'язку зі смертю громадянина, учасника товариства, спадкоємці мають переважне право вступу до даного товариства, а у разі відмови спадкоємця від вступу до товариства або відмови товариства у прийнятті до нього спадкоємця, йому видається у грошовій або натуральній формі частка у майні, яка належала спадкодавцю. Зазначене необхідно й для того, щоб уникнути ситуації, коли спадкоємець ставав би учасником товариства проти своєї волі. Отже, пропоную, пункт 2 частини 5 статті 147 ЦК України, викласти у наступній редакції: «Розрахунки із спадкоємцями (правонаступниками,) які відмовилися від вступу у товариство або яким було відмовлено у вступі до товариства здійснюються відповідно до положень статті 148 цього Кодексу».

Майнові права учасника товариства з обмеженою відповідальністю ЦК України пов'язує з правом власності на частку у статутному капіталі. Тому, успадковуючи частку у статутному капіталі, спадкоємець набуває право власності на таку частку. Відповідно до статті 1299 ЦК України право власності на нерухоме майно виникає у спадкодавця з моменту державної реєстрації цього майна. Але, щодо іншого майна, діє й інший принцип. Так, ЦК України встановлена належність спадкоємцям